

Загороднюк А. С.,
аспірант

Чорноморського державного університету імені Петра Могили

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНОЕЛЕМЕНТА “LEGAL” УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА МАТЕРІАЛІ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ)

Анотація. У статті розкрито тему семантичного різноманіття юридичного терміноелемента “legal”; досліджено його основні відповідники в українській мові права; подано й проаналізовано його переклад українською мовою в тексті Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом; висвітлено основні труднощі перекладу цього англomовного поняття українською мовою й запропоновано шляхи їх подолання.

Ключові слова: legal, правовий, законний, законодавчий, юридичний, юридичний текст, юридичний термін.

Постановка проблеми. У перекладознавстві переклад юридичних термінів уважається одним із найскладніших. Так, неправильне розуміння тексту перекладу (далі – ТП) призводить до некоректного представлення тих чи інших правовідносин, що, у свою чергу, стає причиною політичних, економічних, соціальних та інших міжнародних непорозумінь. Важливим залишається правильне перекладу смислу ключових правничих понять, які є головним будівничим матеріалом будь-якого юридичного тексту.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій свідчить про те, що вивченням особливостей юридичної термінології займалися такі науковці, як Н. Шеремета, Н. Артикуца, К. Бабич, І. Усенко, В. Міщенко, Т. Бесараб, М. Павлюк, J. Van den Bogaert, V. Janulevičienė, S. Rakevičienė та ін. Розгляду специфіки й перекладу засадничих юридичних термінів присвятили свої роботи О. Шаблій, А. Ляшук, М. Кармазіна, О. Шурбована, G. Numma й інші.

До невирішених раніше частин загальної проблеми варто зарахувати потребу в з'ясуванні основних смислів засадничого юридичного терміноелемента “legal” і його перекладу українською мовою в тексті Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (далі – Угода про асоціацію).

Автором розвідки було поставлено за мету побудувати розгорнутий варіативний ряд україномовних юридичних термінів, які передають англomовний прикметник “legal” і оцінити рівень адекватності перекладу цього англomовного терміноелемента в Угоді про асоціацію, урахувавши юридичний зміст і контекст його вживання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Прикметник “legal” належить до найбільш уживаних терміноелементів юридичної галузі. Інтерес до поняття був викликаний варіативністю значень його українських відповідників. В Англійсько-французько-німецько-українському словнику термінології Європейського Союзу термін має відповідники «правовий» і «судовий» [2, с. 102, 103]. С. Оськіна у своєму Словнику англійсько-російських термінів цивільного та цивільно-процесуального права перекладає прикметник, як «законний» («законний»); «юридический» («юридичний»); «судовой» («судовий»);

«правовой» («правовий») [3, с. 9, 14, 18]. В. Карабан тлумачить термін як «законний»; «легітимний»; «правовий», «правознавчий»; «правомірний»; «судовий» [4, с. 597].

Ми дослідили вживання та переклад терміна в Угоді про асоціацію й можемо стверджувати, що в досліджуваному юридичному тексті це поняття передається прикметниками *правовий, законний і законодавчий*.

Розглянемо кожен із запропонованих еквівалентів окремо.

Правовий:

1) ... as well as Ukraine's track record in ensuring respect for common values, and progress in convergence with the EU in political, economic and **legal areas** [1, с. 5].

Переклад: ... а також від досягнень України в забезпеченні поваги до спільних цінностей і прогресу в наближенні з ЄС у політичній, економічній та **правовій сферах** [10, с. 6].

2) The Parties shall provide adequate **legal protection** against the circumvention of any effective technological measures, which the person concerned carries out... [1, с. 117].

Переклад: Сторони забезпечують належну **правову охорону** проти обходу будь-яких чинних технологічних заходів, які зацікавлена особа здійснює... [10, с. 108].

3) ... agree to continue working towards the development of internationally agreed sui generis models for **the legal protection** of traditional knowledge... [1, с. 144–145].

Переклад: ... погоджуються продовжувати роботу, спрямовану на розвиток міжнародно узгоджених свого роду (sui generis) моделей для **юридичної охорони** традиційних знань... [10, с. 134].

Нашу увагу привернули два останні зразки. Уважаємо доцільним розглядати переклад словосполучень за участі терміна *legal* за двома аспектами: перший – співвідношення значень і перекладів складного терміна в термінологічних довідниках і ТП, друге – співвідношення значень терміна *legal protection* в обох реченнях ТП.

В. Карабан перекладає складний термін як «правовий захист». В Англійсько-французько-німецько-українському словнику термінології Європейського Союзу знаходимо лише прикметник, який уживається в різних словосполученнях і має переклад «правовий» [2, с. 27, 42, 67; 4, с. 602]. С. Оськіна у своєму словнику «Англо-русские термины гражданского и гражданского процессуального права» теж перекладає складний термін як «правовий захист» [3, с. 292]. Тому питання виликає переклад прикметника у відповідному словосполученні як «охорона».

П. Немеш стверджує, що дуже часто поняття *правового захисту* і *правової охорони* безпідставно отожднюють або протиставляють. Але й те, й інше, на його думку, є неправильним [7]. Якщо, наприклад, мова йде про *захист* чи *охорону* прав, то

Б. Тихонова перше визначає як захід, який повинен уживатися після правопорушення для відновлення порушеного права, а друге – як захід, який застосовується до порушення права [9, с. 11]. Очевидною є різниця в застосовній природі понять. Часто *захист* розглядається спеціалістами як примусовий спосіб здійснення суб'єктивного права задля відновлення порушеного права, а під *охороною* розуміють сукупність різних, але взаємопов'язаних заходів, які спрямовуються на запобігання правопорушенню [6, с. 266; 8, с. 4]. Отже, хоча поняття семантично межують, мають різний характер дії – *ретроспективний* і *перспективний*. Проблема полягає в тому, що в англійській мові існує лише один термін на позначення і правового захисту, і правової охорони – *“legal protection”*. Завданням перекладача є виявлення контекстуального значення терміна й вибір оптимального еквівалента в цільовій мові.

У першому зразку, який є частиною ст. 117, ідеться про охорону інформації про управління правами, зокрема про те, що сторони домовляються про надання правової охорони проти видалення або зміни електронної інформації про управління правами, розповсюдження або оприлюднення творів або інших об'єктів, що охороняються згідно з Угодою про асоціацію. У другому випадку (ст. 239) сторони домовляються про охорону інтелектуальної власності, зокрема про збереження та підтримку знань, інновацій і практичних надбань корінних та місцевих спільнот тощо. Тому підсумовуємо, що в цих контекстах мова йде про поняття перспективного характеру, тобто *охорону*.

Другим постало питання тотожності прикметників *правовий* і *юридичний* у відповідних словосполученнях. Звернувшись до Російсько-українсько-англійського словника правничої термінології, з'ясуємо, що український термін *правовий* утворено за аналогом російського – *правовой*. І, хоча в основу останнього, а також споріднених до нього понять *юридический* і *юрист* входить частка *право* (лат. *jus (juris)* – право), усі три поняття не належать до єдиного семантичного ланцюга. Аналогом поняття *правовий* автори вважають прикметники *правний/правничий* [5, с. 288]. У свою чергу, стосовно російського терміна *юридический* автори висловлюють думку, що він має кілька значень. З одного боку, прикметник стосується ознак окремих явищ, які впливають із норм права як формально-обов'язкового правила загального характеру: *юридическая сила, юридический факт, юридическая ответственность* тощо. З іншого боку, значення прикметника пов'язане з практичним застосуванням норм права, правотворенням, діяльністю відповідних фахівців тощо: *юридическая практика, юридическая служба, юридическая наука, юридический язык* [5, с. 460]. В українській мові на позначення терміна *юридический* існує два терміни-синоніми – *юридичний* і *правничий*. Хоча терміни різняться своїм походженням, перше походить від латинського *juridicus*, а друге – від польського *prawniczy*, уживаються вони як взаємозамінні [5, с. 461]. Ураховуючи спорідненість терміна *правничий* з іменником *право* та його похідними (*правознавство, правотворення* тощо), які функціонують у сферах діяльності певних фахівців, автори пропонують уживати друге (а також, зважаючи на вищезазначене, і термін *правовий*) як аналог першого відповідно до другого пункту значень терміна *юридический* (*юридичний*): *правнича мова, правнича практика, правнича служба* тощо [5, с. 461].

Оскільки в обох зразках термін *legal* має значення практичне, погоджуємося з думкою Ю. Зайцева, що термін дозволяється перекладати в цьому контексті і як *правовий*, і як *юри-*

дичний. Тому ми згодні з перекладом складного терміна *“legal protection”* як *«правовий/юридичний захист»*, однак радили б зупинитися на одному з відповідників, щоб уникнути непорозумінь при сприйнятті читачем подібних змістів.

Законний:

1) ... and where that beneficiary has **legal** access to the protected work or subject matter concerned [1, с. 117].

Переклад: ... і що ця особа має **законний** доступ до відповідного твору або іншого об'єкта, що охороняється [10, с. 109].

Схиляючись до думок В. Карабана та Ю. Зайцева, ми згодні, що в цьому змісті досліджуваний прикметник повинен перекладатися як *«законний»*, тобто той, який має законну силу та/або ґрунтується на законі [4, с. 597; 5, с. 290]. Було помічено кілька інших термінів на позначення прикметника *«(не)законний»*:

2) ... normal use of the contents by the **lawful** user shall not require the authorisation of the author of the database [1, с. 122].

Переклад: ... нормального використання інформаційного наповнення **законним** користувачем, не вимагає дозволу автора бази даних [10, с. 114].

3) ... smuggling and trafficking in human beings as well as firearms and **illicit** drugs [1, с. 21].

Переклад: ... незаконне переправлення через державний кордон нелегальних мігрантів, торгівля людьми і вогнепальною зброєю та **незаконний** обіг наркотиків [10, с. 22].

4) ... “unauthorised taking” means any activity consisting of **unlawful** taking of energy goods from fixed infrastructure [1, с. 164].

Переклад: ... *«несанкціонований відбір»* означає будь-яку діяльність, що включає в себе **незаконний** відбір енергетичних товарів зі стаціонарної інфраструктури [10, с. 151].

Законодавчий:

1) ... professional qualifications where this is required to exercise an activity pursuant to the law, regulations or other **legal** requirements... [1, с. 74].

Переклад: ... професійну кваліфікацію, там, де це вимагається для здійснення діяльності відповідно до законів, підзаконних актів та **правових** вимог ... [10, с. 70].

2) ... professional qualifications where this is required to exercise an activity pursuant to the law, regulations or other **legal** requirements... [1, с. 75].

Переклад: ... професійну кваліфікацію, відповідно до вимог, для здійснення діяльності відповідно до законів, підзаконних актів та **законодавчих** вимог... [10, с. 71].

Зразки, як бачимо, ідентичні, однак переклад досліджуваного терміна різний. Очевидно, що українські еквіваленти прикметника семантично різні, адже мають різні функціональні спектри. Поняття *«правовий»* є ширшим за поняття *«законодавчий»*, адже останнє обмежується лише положеннями законодавства, а не всього права разом із його нормами, принципами, судовою практикою тощо. Тому вважати ці прикметники тотожними не можна. На нашу думку, змінивши в другому випадку переклад терміна *“legal”*, автори звузили його значення, а, відповідно, і його силу. Оскільки в дослідженому нами термінографічному довіднику В. Карабана складний термін перекладається як *«правова вимога»*, маємо всі підстави стверджувати, що термін *“legal”* у цьому змісті варто перекладати як *«правовий»*, а не *«законодавчий»*. На позначення поняття *«законодавчий»* у тексті оригіналу знаходимо термін *“legislative”*.

Однак у статті ми не мали на меті досліджувати його вживання й переклад.

Висновки. Зasadничий юридичний терміноелемент “legal” викликає науковий інтерес різноманітністю своєї юридичної семантики. На вищезгаданих прикладах було доведено, що вживання досліджуваного поняття охоплює весь спектр галузей права. І залежно від функцій і сфери, у якій він уживається, термін змінює свої значення від вузького до ширшого й навпаки. Перекладачі юридичних текстів повинні бути готові до трудомісткого та прискіпливого процесу підбору юридично правильного українського відповідника до цього англійського поняття. Під час перекладу досліджуваного прикметника українською мовою варто звертати увагу на контекст його вживання, а також основні функції в тексті. Звертаючись до термінографічних довідників, варто також урахувувати, до якої із запропонованих словникових груп належить поняття, адже це допоможе знайти єдиний відповідник під час його перекладу в ідентичних контекстах.

Література:

1. Association Agreement between the European Union and its Member States, of the One Part, and Ukraine, of the Other Part.
2. Англійсько-французько-німецько-український словник термінології Європейського Союзу. – К. : К.І.С., 2007.– 226 с.
3. Англо-русские термины гражданского и гражданского процессуального права / сост. С.Д. Оськина. – Омск, 2003.– 350 с.
4. Карабан В. Англійсько-український юридичний словник / В. Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 1088 с.
5. Воробйова С.А. Російсько-українсько-англійський словник правничої термінології. Труднощі терміновживання / С.А. Воробйова, Ю.Є. Зайцев, Н.В. Соломашенко ; заг. ред. Ю.Є. Зайцева. – К., 1994. – 553 с.
6. Гражданское право / под. ред. А.П. Сергеева, Ю.К. Толстого. – М., 1997. – Ч. 1. – 1997. – 765 с.
7. Немеш П.Ф. Поняття та співвідношення правової охорони і правового захисту торговельних марок, за станом на 20 липня 2015 р. / П.Ф. Немеш [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://kul.kiev.ua/images/chasop/2010_3/207.pdf.
8. Тараненко С.М. Захист прав і свобод громадян у провадженні в справах про адміністративні правопорушення та їх забезпечення в діяльності міліції : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Теорія управління: адміністративне право та процес; фінансове право» / С.М. Тараненко. – К., 2000. – 17 с.
9. Тихонова Б.Ю. Субъективные права советских граждан, их охрана и защита : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 710 «Теория и история государства и права» / Б.Ю. Тихонова. – М., 1972. – 22 с.
10. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським союзом і його державами-членами, з іншої сторони.

Загороднюк А. С. Проблемы перевода юридического терминологического элемента “legal” на украинский язык (на материале Соглашения об ассоциации между Украиной и Европейским Союзом)

Аннотация. В статье раскрыта тема семантического разнообразия юридического термина “legal”; прослежены его основные значения в украинском языке права; представлен и проанализирован перевод соответствующего термина на украинском языке в тексте Соглашения об ассоциации между Украиной и Европейским Союзом; освещены основные трудности перевода англоязычного понятия на украинский язык и предложены пути их преодоления.

Ключевые слова: legal, правовой, законный, законодательный, юридический, юридический текст, юридический термин.

Zagorodniuk A. Problems of translation of the juridical term “legal” into Ukrainian (based on the material of Association agreement between the European Union and Ukraine)

Summary. In the research the topic of the semantic variety of juridical term “legal” is revealed; its basic meanings in Ukrainian language of law are traced; the translation of the following term into Ukrainian in the target text of Association agreement between the European Union and Ukraine was represented and analyzed; the main difficulties of rendering of the English notion into Ukrainian were highlighted, and the ways of their overcoming proposed.

Key words: legal, legal text, fundamental juridical term.